

СПІВІДНОШЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО ДОГОВОРУ З СУМІЖНИМИ ПРАВОВИМИ КОНСТРУКЦІЯМИ

CO-RELATION OF CORPORATE AGREEMENTS WITH ANCILLARY STATUTORY CONCEPTS

Дорошенко Л.М., к.ю.н., доцентка,

доцентка кафедри економічного права та економічного судочинства

Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена визначенню співвідношення корпоративного договору зі статутом, засновницьким договором, договором про створення товариства з обмеженою відповідальністю.

Щодо співвідношення статуту і корпоративного договору, доведено, по-перше, що корпоративний договір як правова категорія є різновидом договору, що укладається між конкретними сторонами (учасниками, акціонерами, товариством, третіми особами), і як правовий засіб (інструмент) у механізмі корпоративного управління спрямований на саморегулювання прав та обов'язків саме цих сторін, натомість статут є установчим документом товариства, не є одностороннім чи багатостороннім правочином (договором); по-друге, корпоративний договір є локальним актом, хоча його положення не є нормативними, оскільки встановлюють правила поведінки, хоча і розраховані на неодноразове застосування, проте стосуються учасників корпоративної організації, які є сторонами корпоративного договору, натомість статут є локальним правовим актом, положення якого є нормативними, оскільки є загальнообов'язковими для всіх учасників чи акціонерів товариства.

Аргументовано, що і в засновницькому договорі, і в корпоративному договорі поєднані їх корпоративна і договірна природа. Корпоративний договір є саморегулятором вже існуючих корпоративних відносин між акціонерами чи іншими сторонами корпоративного договору вже створеного акціонерного товариства, а засновницький договір визначає права та обов'язки саме засновників до дати реєстрації Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати емісії акцій.

Доведено, що і в договорі про створення товариства, і в корпоративному договорі поєднані їх корпоративна і договірна природа. Корпоративний договір є саморегулятором вже існуючих корпоративних відносин між сторонами корпоративного договору вже створеного товариства, а договір про створення товариства визначає права та обов'язки засновників товариства і за загальним правилом діє до дня державної реєстрації товариства.

Ключові слова: корпоративні правовідносини, корпоративний договір, локальний регулятор корпоративних відносин, установчі документи, статут товариства, засновницький договір, договір про створення товариства, суміжні правові конструкції.

The article is focused on determining the co-relation between a corporate agreement and a charter, incorporation deed and limited liability company's founders agreement.

The author has proved in regard to the co-relation between a charter and a corporate agreement that first of all, a corporate agreement as a legal category is a type of contract concluded between specific parties (members, shareholders, the company, third parties) and as a legal tool (instrument) within the mechanism of corporate governance aimed at self-regulation of the rights and obligations of these parties, whereas a charter is the company's constitutive document, it is not unilateral or multilateral transaction (agreement); secondly, a corporate agreement is a local act, although its provisions are not regulatory, since they establish rules of conduct, although they are designed for repeated application, but they concern the members of a corporate organization who are parties to a corporate agreement, instead, a charter is a local legal act, whose provisions are regulatory, since they are universally binding for all members or shareholders of the company.

It has been argued that both an incorporation deed and a corporate agreement combine their corporate and contractual nature. The corporate agreement is a self-regulator of already existing corporate relations between shareholders or other parties to the corporate agreement of the already established joint-stock company, and an incorporation deed defines the rights and obligations of the founders themselves until the date of registration of the report on the results of the shares issue accomplished by the National Securities and Stock Market Commission.

It has been proved that corporate and contractual nature is combined both in the company's founders agreement and in the corporate agreement. The corporate agreement is a self-regulator of already existing corporate relations between the parties to the corporate agreement of the already established company, and the company's founders agreement determines the rights and obligations of the founders of the company and is valid until the day of state registration of the company in accordance with the general rule.

Key words: corporate legal relations, corporate agreement, local regulator of corporate relations, constituting corporate documents, certificate of incorporation, incorporation deed, company's founders agreement, ancillary statutory concepts.

Проголошення незалежності України дало стрімкий поштовх для розвитку підприємництва в Україні і, відповідно, для розвитку корпоративних відносин. Такі організаційно-правові форми суб'єктів господарювання, як акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, повне товариство, командитне товариство, стали реальністю сьогодення. Вже більше тридцяти років правове регулювання корпоративних відносин в Україні постійно перебуває в процесі його удосконалення, і якщо на перших етапах розвитку корпоративних відносин саморегулюванню корпоративних відносин не надавалось значення, а переважало їхнє імперативне регулювання, то в умовах сьогодення договори в сфері корпоративних відносин мають все більше значення, зокрема, корпоративні договори.

Згідно з ч. 1 ст. 29 Закону України від 27 липня 2022 р. № 2465-IX «Про акціонерні товариства», який набрав чинності з 01 січня 2023 р. (далі – Закон України «Про акціонерні товариства»), договір, за яким акціонери товариства

зобов'язуються реалізувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації (далі – корпоративний договір), вчиняється в письмовій формі. Корпоративний договір може бути оплатним або безоплатним. Додатковими сторонами корпоративного договору також можуть бути саме акціонерне товариство та треті особи. Корпоративний договір, що не відповідає зазначеним вимогам, є нікчемним [1]. Аналогічне визначення корпоративного договору містить ч. 1 ст. 7 Закону України від 06 лютого 2018 р. № 2275-VIII «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (далі – Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю») [2].

Врегулювання на законодавчому рівні відносин щодо укладення корпоративних договорів поставило перед правозастосовною практикою, правовою наукою низку питань щодо співвідношення корпоративного договору з іншими суміжними правовими конструкціями, такими як: статут, засновницький договір, договір про створення товариства з обмеженою відповідальністю.

Корпоративний договір як правова категорія вже був предметом дослідження правників, зокрема певні наукові розвідки було проведено в наукових працях М. О. Ніколенко [3], В. В. Резнікової [4], М. М. Сигидин [5], Н. В. Щербакової [6]. Правове значення статуту в сфері господарювання досліджували О. Подцерковний, В. Олюха [7], установчі документи суб'єктів господарювання аналізувалися В. С. Петренком [8], при цьому зверталася увага науковців й на деякі аспекти співвідношення положень статуту, засновницького договору і положень закону. Співвідношення корпоративного договору з такими правовими конструкціями, як статут, засновницький договір, договір про створення товариства з обмеженою відповідальністю, недостатньо досліджено в сучасній правовій науці, що обумовлює актуальність цього наукового дослідження.

Метою цієї статті є визначення співвідношення корпоративного договору зі статутом, засновницьким договором, договором про створення товариства з обмеженою відповідальністю з метою розробки рекомендацій практичного спрямування задля забезпечення ефективного індивідуального (локального) правового регулювання корпоративних відносин.

У межах цього дослідження будемо виходити з того, що корпоративний договір можна розглядати як правовий засіб (інструмент) у механізмі корпоративного управління, що слугує способом саморегулювання прав та обов'язків сторін корпоративного договору; як локальний акт, одне з головних джерел регулювання, хоча і не нормативних, але таких, які встановлюють правила поведінки, розраховані на неодноразове застосування учасниками корпоративної організації, та завданням яких є конструювання внутрішньої структури корпоративної організації [4, с. 21]. Саме зазначені вище чинники і є аксіомою цього дослідження.

Перш ніж визначати співвідношення корпоративного договору зі статутом, засновницьким договором, договором про створення товариства з обмеженою відповідальністю, визначимося з їхньою правовою природою.

В юридичній літературі зазначається, що процедура створення суб'єкта господарювання нерозривно пов'язана з розробкою його установчих документів, до яких законодавство відносить рішення про утворення суб'єкта господарювання або засновницький договір чи статут (положення). Поняття «установчі документи» не визначено у чинному законодавстві України, наводяться лише їх перелік та вимоги до змісту. Проте в науковій літературі їх прийнято визначати як документи установлені законом форми та змісту, на підставі яких створюються суб'єкти господарювання [9, с. 152].

Відповідно до ч. 1 ст. 15 Закону України «Про акціонерні товариства» установчим документом акціонерного товариства (далі – АТ) є його статут [1].

Установчим документом товариств з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) та товариств з додатковою відповідальністю (далі – ТДВ) є статут (ч. 1 ст. 11 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю») [2]. Товариство з обмеженою відповідальністю може діяти на підставі модельного статуту. Модельний статут ТОВ затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27 березня 2019 р. № 367 [10]. Модельний статут товариства є багатоваріантним та передбачає можливість обрання різних його редакцій, у тому числі редакції «за замовчуванням», яка формується з положень, рекомендованих Кабінетом Міністрів України (ч. 8 ст. 11 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю») [2].

Варто зазначити, що Конституційний Суд України розглядає статут як локальний правовий акт, що є обов'язковим для дотримання та виконання всіма учасниками (абз. 3 підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 5 лютого 2013 р. № 1-рп/2013 у справі за конституційним звернен-

ням Товариства з обмеженою відповідальністю «Ліхтнер Бетон Львів» щодо офіційного тлумачення положень частини четвертої статті 58, частини першої статті 64 Закону України «Про господарські товариства») [11].

Визначення статуту як локального правового акту підтримується і в правничій літературі. Зокрема О. Подцерковний, В. Олюха вказують, що статут є локальним правовим актом, який має відповідати закону. Співвідношення закону та статуту ґрунтується на подібних підставах, як і співвідношення закону із нормативно-правовими актами нижчої юридичної сили [12, с. 90].

У правозастосовній практиці також відстоюється позиція щодо пріоритету закону над статутом, який не приведено у відповідність до цього закону. Так, у постанові Касаційного господарського суду від 16 листопада 2021 р. у справі № 912/947/20 вказується, що враховуючи існування конкуренції між положеннями Статуту Відповідача та нормами Закону України «Про акціонерні товариства», Суд зазначає, що Статут є локальним нормативним актом, тоді як Закон має більшу юридичну силу, тому у разі, якщо положення статуту суперечать закону, слід керуватися саме нормами закону [13]. Отже, у співвідношенні положень статуту і закону, пріоритет безперечно мають положення закону як нормативно-правового акту вищої юридичної сили, статут є локальним актом, що має обмежену сферу дії (локальний характер дії), хоча його положення є нормативними, оскільки є загальнообов'язковими для учасників чи акціонерів товариства. При цьому положення статуту мають відповідати вимогам закону.

У пункті 14 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 р. № 13 «Про практику розгляду судами корпоративних спорів» зазначається, що при вирішенні спорів про визнання установчих документів господарського товариства недійсними господарським судам необхідно розмежовувати правову природу статуту та установчого (засновницького) договору товариства. Статут юридичної особи за змістом ч. 2 ст. 20 ГК є актом, який визначає правовий статус юридичної особи, оскільки він містить норми, обов'язкові для учасників товариства, його посадових осіб та інших працівників, а також визначає порядок затвердження та внесення змін до статуту. ... Статут не є одностороннім правочином, оскільки затверджується (змінюється) загальними зборами учасників (засновників, акціонерів), які не є ні суб'єктом права, ні органом, який здійснює представництво товариства. Не є статут і договором, тому що затверджується (змінюється) не за домовленістю всіх учасників (засновників, акціонерів) товариства, а більшістю у с голосів акціонерів чи простою більшістю голосів учасників товариства (статті 42, 59 Закону про господарські товариства) [14].

Варто зазначити, що в юридичній літературі висловлювався погляд, що статут є одностороннім правочином. Так, В. С. Петренко зазначає, що для більшості суб'єктів господарювання – юридичних осіб установчим документом є статут, що затверджується їх засновниками. Будучи установчим документом, статут закріплює правовий статус суб'єкта господарювання – юридичної особи. Затверджуваний актом компетентного державного органа статут юридичної особи, єдиним засновником якого виступає суб'єкт публічного права, не має нормативного характеру. Статут суб'єкта господарювання – юридичної особи, що засновується єдиним засновником, є одностороннім корпоративним правочином. Статут суб'єкта господарювання – юридичної особи, створеного двома і більш засновниками, варто визнавати багатороннім корпоративним правочином, що не є договором [8, с. 181].

У цьому контексті варто навести певні аргументи щодо того, що статут не є правочином. Відповідно до ч. 1 ст. 202 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р. (далі – ЦК України) правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав

та обов'язків [15]. Отже, за своєю сутністю правочин є актом безпосередньої правореалізації в системі правових актів, тобто, укладаючи правочин, сторона в односторонньому правочині або сторони в двосторонньому чи багатосторонньому правочині вчиняють такі правомірні дії, які тягнуть за собою набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків у цієї сторони чи сторін. Щодо статуту, то розробка статуту товариством та його затвердження або дія товариства на підставі модельного статуту не тягнуть за собою набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків у конкретних учасників чи акціонерів, положення статуту є обов'язковими для всіх учасників чи акціонерів товариства.

Щодо визначення правової природи статуту в зарубіжних країнах, то О. Р. Кібенко зазначає, що загальне право дозволяє виділити наступні характеристики даного договору: 1) Статут є договором, що базується на законі («statutory contract»). Даний договір за багатьма характеристиками відрізняється від звичайного договору, заснованого на прямому волевиявленні сторін. По-перше, статут підкоряється спеціальним положенням корпоративного, а не договірному права і тому компанія може в односторонньому порядку змінювати його умови шляхом прийняття спеціальної резолюції (що є зовсім неприпустимим щодо договору). По-друге, звичайні засоби, що застосовуються при порушенні договору, рідко використовуються у відношенні статуту, який захищається спеціальними нормами корпоративного права. Крім того, статут не може бути визнаний недійсним і не може бути виправлений судом у випадку помилки сторін як звичайний договір. 2) Статут зв'язує учасників компанії тільки якщо вони виступають саме в даній якості (qua members). Іншими словами, статут створює контракт, що зв'язує зобов'язаннями кожного учасника з компанією, але кожен учасник тільки тоді є зв'язаним положеннями статуту, коли він діє саме як учасник компанії. 3) Статут утворює також договір між учасниками компанії як такими. Однак такий договір може бути примусово виконаний тільки за допомогою компанії. Таким чином, у європейському праві щодо статуту часто застосовується певна презумпція – укладеного договору (хоча про договір у його класичному розумінні не йдеться) [16, с. 169–170].

Аналізуючи положення Європейського модельного акту про компанії, М. О. Ніколенко зазначає, що статут і корпоративний договір, попри очевидну відмінність, усе ж таки є явищами одного порядку, спрямованими на забезпечення ефективної діяльності товариства, щоправда, правова природа статуту є очевидною, це локальний правовий акт, що містить правові норми господарської діяльності товариства, а корпоративний договір – правочин подвійної правової природи, що, як акт організаційно-зобов'язального характеру, має дуалістичну правову природу: (а) договору; (б) локального нормативно-правового акта; корпоративний договір, як правовий засіб регулювання відносин між його сторонами – учасниками товариства, по суті чинить вплив на діяльність самого товариства, яке при цьому не є стороною таких договірних відносин [3, с. 58]. Враховуючи наведені вище положення та легальне визначення корпоративного договору, можна зазначити, що корпоративний договір є одночасно актом безпосередньої реалізації корпоративних прав та обов'язків його сторонами та локальним актом, одним з головних джерел саморегулювання корпоративних відносин.

Р.А. Майданик зазначає, що залежно від характеру правових наслідків і кола зобов'язаних осіб локальні правові акти можуть мати нормативний або ненормативний характер. Локальні нормативні акти містять правові норми, що приймаються уповноваженими органами юридичної особи, встановлюють загальні правила регулювання однотипних відносин у відповідній юридичній особі, розра-

ховані на тривале застосування та не мають конкретного адресата (зокрема, статуту юридичних осіб, положення про їх філії, представництва, а також окремі положення про органи управління відповідних юридичних осіб). Локальні акти ненормативного характеру містять обов'язкові правила для співробітників і контрагентів юридичної особи, які не повинні суперечити статуту цієї юридичної особи (зокрема, положення про кредитний комітет комерційного банку, інструкція про організацію внутрішнього контролю, правила відкриття, обслуговування, закриття поточних рахунків тощо) [17, с. 84]. Отже, щодо визначення правової природи статуту як установчого документа акціонерного товариства чи ТОВ, чи ТДВ, то можна зазначити, що статут є локальним правовим актом, положення статуту є нормативними (загальнообов'язковими для всіх членів товариства), статут не є одностороннім чи багатостороннім правочинном.

Співставляючи статут і корпоративний договір, необхідно зазначити, по-перше, що корпоративний договір як правова категорія є різновидом договору, що укладається між конкретними сторонами (учасниками, акціонерами, товариством, третіми особами), і як правовий засіб (інструмент) у механізмі корпоративного управління спрямований на саморегулювання прав та обов'язків саме цих сторін, натомість статут є установчим документом товариства, не є одностороннім чи багатостороннім правочинном (договором); по-друге, корпоративний договір є локальним актом, хоча його положення є ненормативними, оскільки встановлюють правила поведінки, хоча і розраховані на неодноразове застосування, проте стосуються учасників корпоративної організації, які є сторонами корпоративного договору, натомість статут є локальним правовим актом, положення якого є нормативними, оскільки є загальнообов'язковими для всіх учасників чи акціонерів товариства.

Відповідно до ч. 3 ст. 10 Закону України «Про акціонерні товариства», якщо засновників акціонерного товариства два і більше, вони можуть укласти засновницький договір, у якому визначаються порядок провадження спільної діяльності щодо заснування товариства, кількість, тип і клас акцій, що підлягають придбанням кожним засновником, номінальна вартість і вартість придбання акцій, строк і форма оплати вартості акцій. Для заснування акціонерного товариства засновники здійснюють емісію його акцій, проводять установчі збори та здійснюють державну реєстрацію акціонерного товариства. Засновницький договір не є установчим документом товариства і діє до дати реєстрації Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати емісії акцій ... [1]. Повне товариство створюється і діє на підставі засновницького договору. Засновницький договір підписується всіма його учасниками (ч. 1 ст. 120 ЦК України) [15]. Командитне товариство створюється і діє на підставі засновницького договору. Засновницький договір підписується усіма повними учасниками (ч. 1 ст. 134 ЦК України) [15].

В. С. Петренко зазначає, що засновницький договір є багатосторонньою, консенсуальною, оплатною угодою організаційного, майнового і фідучіарного характеру. Засновницький договір породжує зобов'язання за участю третьої особи – виникаючого на його основі суб'єкта господарювання. Договір одночасно пов'язує сторони, що беруть участь у ньому, взаємними зобов'язаннями на користь юридичної особи і покладає на створений суб'єкт господарювання певні зобов'язання в інтересах учасників договору [8, с. 180]. З наведеного можна зробити висновок, що В. С. Петренко відстоює правочинну природу засновницького договору.

Зважаючи на вимоги законодавства щодо змісту засновницького договору, враховуючи, що засновницький договір не є установчим документом АТ і діє до дати реєстрації

Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати емісії акцій, можна зазначити, що і в засновницькому договорі АТ, і в корпоративному договорі поєднані їх корпоративна і договірна природа. Проте корпоративний договір є саморегулятором вже існуючих корпоративних відносин між акціонерами чи іншими сторонами корпоративного договору вже створеного АТ, а засновницький договір визначає права та обов'язки саме засновників до дати реєстрації Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати емісії акцій.

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» створення товариства відбувається за рішенням його засновників. Якщо товариство створюється кількома особами, такі особи у разі необхідності визначення взаємовідносин між ними щодо створення товариства можуть укласти договір про створення товариства в письмовій формі. Договір про створення товариства може встановлювати порядок заснування товариства, умови здійснення спільної діяльності щодо створення товариства, розмір статутного капіталу, частку у статутному капіталі кожного з учасників, строки та порядок внесення вкладів та інші умови. Договір про створення товариства діє до дня державної реєстрації товариства, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті зобов'язання [2].

Аналізуючи положення законодавства України про господарські товариства, що було чинним до прийняття законів України «Про акціонерні товариства», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», В. С. Петренко зазначає, що договір про заснування акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю і товариства з додатковою відповідальністю не відноситься до установчих документів юридичної особи. Він регламентує лише зобов'язальні відносини засновників у процесі створення юридичної особи і закріплює бажання засновників здійснити спільні дії, спрямовані на затвердження статуту юридичної особи та державну реєстрацію нового суб'єкта права, а також зобов'язує кожного засновника передати внесок до її статутного фонду [8, с. 67].

Враховуючи, що в ч. 2 ст. 10 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» зазначається, що договір про створення товариства діє до

дня державної реєстрації товариства, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті зобов'язання, можна зробити висновок, що дія цього договору може бути обмежена іншим строком, а не вказівкою на день державної реєстрації ТОВ чи ТДВ.

Щодо співвідношення корпоративного договору і договору про створення ТОВ чи ТДВ, то можна зазначити, що і в договорі про створення товариства, і в корпоративному договорі поєднані їх корпоративна і договірна природа. Проте корпоративний договір є саморегулятором вже існуючих корпоративних відносин між учасниками товариства чи іншими сторонами корпоративного договору вже створеного ТОВ чи ТДВ, а договір про створення товариства визначає права та обов'язки саме засновників товариства і за загальним правилом діє до дня державної реєстрації товариства.

Таким чином, підсумовуючи, можна зробити наступні висновки. Корпоративний договір як правова категорія є різновидом договору, що укладається між конкретними сторонами (учасниками, акціонерами, товариством, третіми особами), і як правовий засіб (інструмент) у механізмі корпоративного управління спрямований на саморегулювання прав та обов'язків саме цих сторін, натомість статут є установчим документом товариства, не є одностороннім чи багатостороннім правочиним (договором); корпоративний договір є локальним актом, його положення є ненормативними, оскільки встановлюють правила поведінки, хоча і розраховані на неодноразове застосування, проте стосуються учасників корпоративної організації, які є сторонами корпоративного договору, натомість статут є локальним правовим актом, положення якого є нормативними, оскільки є загальнообов'язковими для всіх учасників чи акціонерів товариства.

Корпоративний договір є саморегулятором вже існуючих корпоративних відносин між акціонерами, учасниками чи іншими сторонами корпоративного договору вже створеного АТ, ТОВ, ТДВ, засновницький договір АТ визначає права та обов'язки саме засновників до дати реєстрації Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати емісії акцій, договір про створення ТОВ, ТДВ визначає права та обов'язки засновників товариства і за загальним правилом діє до дня державної реєстрації товариства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про акціонерні товариства : Закон України від 27 липня 2022 р. № 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text> (дата звернення: 12.02.2023).
2. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06 лютого 2018 р. № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 13. Ст. 69.
3. Ніколенко М. О. Господарсько-правове регулювання корпоративних договорів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України. Харків, 2021. 212 с.
4. Резнікова В., Дорошенко Л. Корпоративний договір як ефективний правовий засіб у механізмі корпоративного управління, його сутність і правова природа. *Право України*. 2022. № 4. С. 13–28.
5. Сигидин М. М. Корпоративний договір : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2016. 236 с.
6. Щербак Н. В. Питання змісту корпоративного договору. *Міжнародний журнал «Право і суспільство»*. 2018. № 8. С. 123–132. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/LS/article/download/301/325> (дата звернення: 25.01.2023).
7. Подцерковний О., Олюха В. Щодо правового значення статуту у сфері господарювання. *Юридичний вісник*. 2018. № 1. С. 87–91.
8. Петренко В. С. Установчі документи суб'єктів господарювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / Одеська нац. юрид. академія. Одеса, 2005. 211 с.
9. Гусяк М. П. Статути як джерело права: порівняльно-правове дослідження : дис. ... доктора філософії : 081 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2021. 242 с. URL: <http://elar.naiu.gov.ua/jspui/handle/123456789/19867> (дата звернення: 12.02.2023).
10. Деякі питання регуляції господарської діяльності : постанова Кабінету Міністрів України від 27 березня 2019 р. № 367. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/367-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.02.2023).
11. Рішення Конституційного Суду України від 5 лютого 2013 р. № 1-рп/2013 у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Ліхтнер Бетон Львів» щодо офіційного тлумачення положень частини четвертої статті 58, частини першої статті 64 Закону України «Про господарські товариства». URL: <https://ccu.gov.ua/docs/658> (дата звернення: 15.02.2023).
12. Подцерковний О., Олюха В. Щодо правового значення статуту у сфері господарювання. *Юридичний вісник*. 2018. № 1. С. 87–91.
13. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 16 листопада 2021 р., судова справа № 912/947/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101360674> (дата звернення: 20.02.2023).

14. Про практику розгляду судами корпоративних спорів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-08#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

15. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 20.02.2023).

16. Кібенко О.Р. Сучасний стан та перспективи правового регулювання корпоративних відносин: порівняльно-правовий аналіз права ЄС, Великобританії та України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.04 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2006. 526 с.

17. Майданик Р.А. Локальні акти в цивільному праві України: поняття, природа, класифікація. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 10. С. 78–85.